U-kirjelmä 57/2023 vp.
ympäristöoikeuden asiantuntija Janni Saari-Kontkanen
Suomen luonnonsuojeluliitto ry
27.10.2023

Asia: Kommenttipyyntö valtioneuvoston kirjelmästä eduskunnalle komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi maaperän seurannasta ja kestokyvystä (maaperän seurantaa koskeva laki)

Suomen luonnonsuojeluliitto kiittää mahdollisuudesta lausua ja toteaa seuraavaa:

Suomella on hyvät perinteet asian edistämisessä: Suomi tuki myös 2000-luvun alussa Komission esitystä maaperää koskevaksi direktiiviksi. Tämän säätelyn suhteen EU on kehittynyt myönteisempään suuntaan. Maaperän suojelussa on kuitenkin olemassa olevia puutteita, etenkin EU-tasolla, joihin ehdotetulla direktiivillä pyritään vastaamaan.

Direktiiviehdotuksen ja maaperästrategian taustalla olevat tavoitteet ovat erityisen tärkeitä. Ehdotamme Suomen kantaa muutettavan siten, että se on oikeasuhtainen maaperästategian ja direktiivin tavoitteiden kanssa. EU:n laajuiset vähimmäissäännökset ovat tarpeellisia maaperän suojelemiseksi, koska monessa jäsenmaassa kehitys ei ole muuten riittävää.

Maaperädirektiivin tavoitteet

Maaperän suojeluun liittyvä EU-lainsäädäntö on edelleen puutteellista, eikä se vastaa nykypäivänä ihmiskunnan kohtaamia ongelmia, kuten ilmastonmuutosta. Maaperädirektiivin juuret ovat Euroopan komission julkaisemassa maaperästrategiassa[1], jolla pyritään turvaamaan terve maaperä korvaamattomana luonnonvarana, joka mahdollistaa ihmiselämän kannalta välttämättömän perustan kuten ruuantuotannon, puhtaat vesivarat, sekä ilmastonmuutoksen ja sen vaikutusten hillitsemisen.[2] Terveet maaperät ovat myös merkittävässä asemassa turvallisuuden näkökulmasta. Häiriöt esimerkiksi veden saannissa ja ruokatuotannossa paikallisesti lisäävät poliittista epävakautta jopa globaalilla tasolla.[3]

Arvioiden mukaan 60-70 % EU:n maaperästä on tällä hetkellä huonossa kunnossa, mikä on omiaan vaarantamaan esimerkiksi ruokatuotannon. EU pyrkii parantamaan maaperän tilaa ehdotetulla

[1]KOM(2021) 699 lopullinen, Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle. Vuoteen 2030 ulottuva EU:n maaperästrategia Terveestä maaperästä hyötyä ihmisille, elintarvikkeille, luonnolle ja ilmastolle.
[2] KOM(2021) 699 lopullinen, s. 6-14; COM(2023) 416 final, s. 1-3.
[3] Kattavasti ympäristöolosuhteiden vaikutuksista turvallisuuteen: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163384/VNTEAS_2021_52.pdf?sequence=1&isAllowed=y

maaperädirektiivillä, jolla pyritään luomaan puitteita, joilla tavoitellaan terveitä maaperiä vuoteen 2050 mennessä. Eurooppalaisten ympäristöjärjestöjen tavoitteena on maan käyttöönoton nettonollataso vuoteen 2050 mennessä.

Muutosehdotukset maaperädirektiiviin ja valtioneuvoston kantaan

Terveiden maaperien saavuttaminen vaatii kunnianhimoa koko EU:lta ja sen jäsenvaltioilta. Jotta terveet maaperät voidaan saavuttaa, tulee direktiiviin myös suhtautua tietyllä vakavuudella.

Tämän hetkisestä direktiivistä tulee selkeästi ilmi tiedonkeruu, eikä varsinaisia konkreettisia toimia tai velvoitteita ole asetettu. Tavoitteeseen pääsemiseksi, tulisi direktiivissä asettaa välitavoitteet vuosille 2030 ja 2040. Tällaisia voisivat olla esimerkiksi maaperän monimuotoisuuden ennallistaminen, maaperän kerrostumien pakkautumisen vähentäminen, humusaineiden pitoisuuksien kasvattaminen maaperässä maatalousmailla, eroosion pysäyttäminen maa-alueilla, joissa riski eroosiosta on kestämätön, torjunta-aineiden vähentäminen maaperästä tai maan käyttöönoton nettonollataso vuoteen 2050 mennessä. Lisäksi tärkeää olisi jonkinlaisten toimenpiteiden asettaminen, mikäli tiedonkeruu ei jollakin jäsenvaltiolla syystä tai toisesta onnistu. Direktiiviehdotuksen taustoissa on todettu, että maaperän seurannasta on tärkeää säätää lain tasolla. Siihen vedoten ei voida pitää riittävänä asettaa seuranta ja tiedonantovelvoitetta ilman varsinaisia sanktioita.

Valtioneuvoston kannassa suhtaudutaan huolestuttavan varauksellisesti esimerkiksi yleiseurooppalaisiin indikaattoreihin ja raja-arvoihin. Valtioneuvoston kannan mukaan kaikissa indikaattoreissa ja raja-arvoissa tulisi ottaa huomioon paikalliset olosuhteet. Tämä voi olla kuitenkin hyvin haastavaa ja kallista eikä tarkoituksenmukaista, sillä monet raja-arvot päätyisivät olemaan samoja. Sen sijaan jäsenvaltioille voi jättää liikkumavaraa liitteen I A osan indikaattoreille ja raja-arvoille, mikäli ne haluavat niitä tiukentaa. Lisäksi luonnonsuojeluliitto haluaa huomauttaa, että direktiivissä on jätetty paljon kansallista liikkumavaraa jäsenvaltioille keinojen toteuttamiseksi, koska tarkoituksena on luoda puitteet, joita noudattamalla jäsenvaltiot määrittävät itse keinot tavoitteiden saavuttamiseksi. Siten direktiivin tavoitteisiin nähden direktiivissä asetettuja velvoitteita ja yleiseurooppalaisia indikaattoreita on hyvin vähän.

Luonnonsuojeluliitto katsoo, että yleiseurooppalaisilla indikaattoreilla ja raja-arvoilla on tärkeä merkitys lain tavoitteiden näkökulmasta. Lisäksi direktiivin taustaselvityksissä tuodaan ilmi, että koska jäsenvaltioissa ei ole ollut yhteneväistä käytäntöä tiettyjä maaperän tilaa kuvaavien tekijöiden osalta, se on johtanut taloudellisten toimijoiden toimintakentän eriarvoistumiseen.[4] Ilman EU:n asettamaa vähimmäiskehikkoa idässä ja etelässä, missä sille on eniten tarvetta, ei tapahdu merkittävää parannusta.[5] Suomen tasolla ehdotettu direktiivi ei aiheuttaisi isoja muutoksia.

Maaperädirektiivin tulisi sisältää myös oikeudellinen mekanismi, jonka avulla jäsenvaltiot voivat asettaa kriteereitä maaperän terveyden seurantaan ensimmäisen tiedonkeruu kierroksen jälkeen, jotta voidaan turvata tavoitteiden toteutuminen paikalliset olosuhteet huomioiden.

Valtioneuvoston kannassa on suhtauduttu varauksellisesti myös maaperädirektiivin vaatimiin

[4] SWD(2023) 417 final, s. 5.
[5] Ks. esim. SWD(2023) 417 final, s. 187-190; Maaperää huonontavien tekijöiden jakaantumisesta eri puolille EU-aluetta SWD(2023) 417 final, s. 177-211 ja 691-966.

resursseihin. Tämä huomioiden maaperädirektiiviin tulisi sisällyttää saastuttaja maksaa -periaate. Näin voidaan varmistaa, että toimijat, joiden toiminnan harjoittamiseen sisältyy riski maaperän pilaamisesta, osallistuvat maaperän arvioinnista ja ennallistamisesta aiheutuviin kustannuksiin eivätkä kustannukset tule täysin veronmaksajien harteille. Isojen toimijoiden kustannusvastuu voitaisiin toteuttaa kehittämällä esimerkiksi tarkoin kohdennettu ympäristövero, joka voitaisiin suunnata esimerkiksi maaperän hiilensidontaan.[6] Lisäksi toimijat tulisi velvoittaa maksamaan pilaantuneen tai huonon maaperän ennallistamisesta aiheutuneet kustannukset huolimatta siitä, että oliko toiminnalla lupa vai ei. Tämä edesauttaisi direktiiviehdotuksen taustalla olevaa tavoitetta siitä, että maaperän suojelusta, kestävästä käytöstä ja ennallistamisesta tulisi normi.[7]

Artikloiden 10 ja 11 selkeyttäminen sitovien velvoitteiden osalta on tärkeää. Luonnonsuojeluliitto kannattaa maaperädirektiiviin selkeästi sitovia velvoitteita joilla on konkreettisia vaikutuksia tavoitteiden saavuttamiseksi. Luonnonsuojeluliitto painottaa lisäksi, että artikloiden 10 ja 11 mukaisilla periaatteilla tulee olla vaikutuksia kaavoitukseen, maankäyttöön ja metsäpolitiikkaan, jotta tavoite koko EU:n laajuisesta terveestä maaperästä voidaan saavuttaa. Tavoitteeseen päästään tehokkaasti vain vaikuttamalla jatkossa valtion ja kuntien maankäytönsuunnitteluun. Pelkkä seuranta ja pilaantuneiden maa-alueiden hoitaminen eivät ole riittäviä keinoja tavoitteeseen pääsemiseksi, vaan velvoitteiden tulee olla myös ennaltaehkäiseviä jotta voidaan turvata maaperien kestävä käyttö tulevaisuudessakin. Terve maaperä on keskeinen osa luonnon monimuotoisuutta ja hiilitaloutta. Tällä hetkellä maankäyttöä tehdään pitkälti hiilinielujen, biodiversiteetin ja ruokatuotannon kustannuksella.[8]

Lisätietoja:

ympäristöoikeuden asiantuntija Janni Saari-Kontkanen, puh. 044 493 8719, janni.saari-kontkanen@sll.fi

[6] Lisää tietoa verojen hyödyntämisestä saastuttaja maksaa-periaatteen implementoinnissa: https://eeb.org/wp-content/uploads/2023/08/EEB-submission-to-polluter-pays-principle-fitness-August-2023.pdf sekä tietoa ympäristöverojen hyödyntämisestä kansallisen talouden näkökulmasta: https://www.sitra.fi/app/uploads/2019/04/kestavan-kehityksen-verouudistus.pdf

[7] COM(2023) 416 final, s. 3.

[8] SWD(2023) 417 final, s. 184-186.